

۱۳۷۲۸۸۷
محمد تقی خان سهای شیرازی

حکایت عاشق قابل

و

معشوق ناقابل

مقدمه و بازخوانی نسخه خطی:

دکتر حسن شعبانی آزاد

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد - واحد گهستان ران)

سرشناسه: سهای شیرازی، محمدتقی، قرن ۱۳ق.
عنوان و نام پدیدآور: حکایت عاشوق قابل و معشوق ناقابل /محمدتقی خان سهای شیرازی ؛
مقدمه و بازخوانی نسخه خطی حسن شعبانی آزاد.
مشخصات نشر: تهران: تکدروخت، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص.: ۵/۸×۲۱/۵س.م.
شابک: ۸۰۰۰ ریال-۷۸۷-۹۶۶-۶۶۶-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۳ق.
موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۳ق. -- تاریخ و نقد
شناسه افزوده: شعبانی آزاد، حسن، ۱۳۵۴ - ، مقدمه نویس
رده بندی کنگره: ۸۱۳۹۴ح/س/۷PIRV
رده ده دیویی: ۵/۱۸
شماره کتاب شناسایی ملی: ۴۰۷۵۴۳

انتشار است
گمده خست

فهرست

مقدمه ۶

۱- حکایت عاشق قابل و معشوق ناقابل ۷

الف: شخصیت‌های منظومه ۱۳

ب: تأثیر پیروی از مولانا ۱۴

۲- حجابیت عاشق قابل و معشوق قابل ۱۵

الف: شخصیت‌های داستان ۲۲

ب: پیروی از نظامی ۲۳

ج: تحلیل و بررسی ۲۵

نتیجه‌گیری ۲۶

منابع ۲۸

متن مشنوی ۲۹

حکایت نخست ۳۰

حکایت عاشق قابل و معشوق ناقابل و تمثال دنیای دنی با انسان کامل و نجات یافتن

به خداوند و توسل به ائمه‌ی طاهرین - علیهم السلام - ۳۰

در تعریف و توصیف و کمال و اخلاق عارف ۳۱

دیدن مرد عارف جوان را و توجه به حسن صورتی او ۳۲

عاشق شدن عارف ۳۳

فرستادن مرد عارف پیغامات ۳۴

- رفتن پیک و گفتن قصه‌ی او و بد خوئی جوان و برگشتن پیک و بی‌هوش شدن
- عارف و هوش آمدن و باز فرستادن پیک ۳۶
- فرستادن پیک دفعه‌ی ثانی نزد جوان ۴۱
- روان شدن جوان از نزد عارف با سخنان عتاب آمیز ۴۸
- عذر آوردن جوان نزد لوطی پلنگ پاسبان بازار ۵۱
- صحبت از عشق معشوق ناقابل و عاشق به دنیای دون شدن ۵۶
- گشتن دنیای دون بر مثال جوان زیور ۶۱
- از دنیا دگرگشتن و روی به خدا آوردن و ملتجی به ائمه‌ی طاهرین - علیهم‌السلام -
- شدن ۶۳
- حکایت دوم ۷۲
- حکایت معشوق نابالغ، عشق معشوقه‌ی قابله شدن و چاره از عاشق خود جستن و هر
- سه به هم در رسیدن ۷۲
- در تعریف جوان گوید ۷۳
- در تعریف کوه گوید ۷۵
- دیدن جوان، دختر را ۷۷
- گفتن جوان احوالات خود را به عاشق خود و تعریف شو و نخچیر گه ۸۲
- در تعریف دختر گوید ۸۴
- خواستن جوان، علاج کار عشق از عاشق خود ۹۱
- تدبیر نمودن عاشق جوان به جهت جوان عاشق ۹۲
- قبول کردن خدمت به جهت جوان ۹۵
- طلب شرط نمودن عاشق جوان از جوان عاشق ۱۰۰
- قبول کردن جوان شرط را ۱۰۱
- جواب گفتن دختر به عاشق جوان از روی مهربانی ۱۰۷

۵ حکایت عاشق قابل و معشوق ناقابل

۱۰۹ پیغام دادن دختر برای جوان و اظهار التفات و احضار جوان

۱۱۳ رسیدن پیغام دختر به جوان

۱۱۵ آمدن جوان همراه عاشق خود نزد دختر

۱۱۶ جواب دادن جوان به دختر از روی ادب و عجز

۱۱۹ دعا کردن جوان به دختر

ادعای عاشق با جوان در وفای به عهد و به جا آوردن عهد [و] جواب به عاشق خود

۱۲۱

۱۲۵ نتیجه

مقدمه

محمد تقی خان معروف به سها از شاعران قرن سیزدهم و از معاصران محمد شاه و ناصرالدین شاه قاجار بود. از محل و تاریخ تولد وی آگاهی در دست نیست. ولی وفات او را در سال ۱۲۶۹ هجری قمری دانسته‌اند. در تذکره‌های قرن سیزدهم شرح احوالش نیامده و اطلاعات اندکی که در دست است به تنه به اشعار و آثار باقی مانده از وی است. چنانچه از اشعارش برمی آید شیعه مذهب بوده است. چون در پایان منظومه از خداوند می‌خواهد که برای ابری مصطفی و اعزاز واکرام ولی و وصی او حضرت علی (ع) و دیگر اهل بیت رسول الله (ص) حب دنیا را ازدل او دور ساخته و در عوض سرشار از مهر نبی و علی و آل رسول خدا بنماید.

آثاری که از وی باقی مانده دارای شعرا متوسطی هستند دیوان اشعارش به خط نسخ و نستعلیق نوشته شده است. ظاهراً در زمان حیات او استنساخ شده است. آثار به جای مانده از وی نسخه های خطی هستند که فاقد نام کاتب و تاریخ کتابت است. دیوان اشعار وی شامل: قصاید، غزلیات و رباعیات می‌باشد. نسخه‌ای از این دیوان در کتابخانه‌ی مجلس شورای اسلامی موجود است.

از دیگر آثار او دو مثنوی به نام‌های: حکایت عاشق قابل و معشوق ناقابل و دیگری، حکایت معشوق قابل و عاشق معشوقه‌ی قابله به صورت نسخه خطی موجود است که مثنوی اول در ۲۹۳ بیت و بر وزن و بحر مثنوی

مولانا و منظومه‌ی دوم در ۵۰۱ بیت و بر وزن بحر خسرو شیرین نظامی است.

در این پژوهش هر دو مثنوی اخیر مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند و در واقع از آن جایی که سراینده در منظومه‌ی اول در عشق و رسیدن به وصال ناکام مانده، مثنوی دوم را در ادامه و به صورت مکمل منظومه‌ی اول می‌سراید. در منظومه‌ی دوم با آوردن ترکیب‌ها و تشبیهات و اسامی زیبا، توصیف دشت و کوه و مرغزار و سایر صحنه‌ها، داستان را جذاب‌تر و دل‌انگیزتر از منظومه‌ی اول سروده است و شاید در واقع به نوعی درصدی حیران‌ده تا هم به لحاظ ساختاری و هم از نظر محتوا و مضمون در خواننده گار، علاقه و رغبت بیشتری برانگیزد. رمز پردازی و عناصر سمبلیکی که در مثنوی اول بخش فراوانی از منظومه را گرفته است، در بخش دوم وجود ندارد. ابیات مثنوی بسیار روان، استوار، محکم و همچون رودی زلال است که همه چیز را بر آن شفاف می‌توان دید.

۱- حکایت عاشق قابل و معشوق ناقابل

منظومه‌ای است غنایی - تمثیلی در ۲۹۳ بیت بر وزن (فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلن) بحر عروضی «رمل مسدس محذوف» بر وزن بحر مثنوی معنوی مولانا جلال الدین رومی که در بسیاری از موارد در «طوبه» شاعر سعی داشته مثنوی مولانا را الگوی خود قرار دهد. مقدمه‌ی منظومه شامل ۱۱ بیت است و همانند مثنوی مولانا با «بشنو» شروع می‌شود و جالب است که هر دو بیت اول خطاب «بشنو» را دارد.

بشنو این تحقیق حسن دل نشین

گوش جان را بهترین درثمین